

На 17 септемврий 1915 г прокуденитѣ отъ тиранията македонски синове бѣха свикани подѣ знамената. И явиха се тѣ въ опрѣдѣленитѣ пунктове изѣ царството, начело съ музика и развити знамена, пѣеки звучни пѣсни, що подканяха въ нови борби...

Нещо мило стоплюваше душитѣ, неудържимо любопитство увличаше всѣки зритель въ шумнитѣ имѣ манифестации; пѣстри носии, гърди накичени съ цвѣтя, веселостъ и бодростъ, благопожелания и привети можеше да види и чуе зрителя.

Но рече ли нѣкой да надзърне в душитѣ имѣ, би останалъ въ почуда прѣдъ неудържимия ураганъ отъ буйни и възвишени пориви. Стенанието имѣ въ нараненитѣ отъ болки души се заглушаваше съ нечуванъ вѣкъ за отмъщение. Възземаше се въ тѣхъ духъ непоколебимъ, като че ли прозираха тия изтрадани гърди, че отъ този день се почва началото на оссжществяването на вековниятъ блѣнъ — *свободата!*

Повикани подѣ знамената, тѣ знаеха че не за 21 дневно обучение сж дошли, а да бждатъ крѣпко организирани.

Организаторскиятъ талантъ на Протогеровъ и голѣмото му обаяние, което има всредъ македонцитѣ, при сътрудничеството на офицеритѣ и македонскитѣ водачи, направи да се почувствува още въ първитѣ дни, че организирането на македонската девизия е напълно възможно и цѣлесъобразно. Стройнитѣ редове на македонцитѣ правѣха впечатления на зрителя и още въ първитѣ дни тѣ очудиха дипломатитѣ. Работеше се трескаво и неуморно. Не за парадъ ги готвеха тѣхнитѣ началници, а за бой съ враговетѣ. Обяви се мобилизацията, а слѣдъ това и войната и полетѣха синоветѣ на *Македония* и *България* тамъ, гдѣто дългътъ ги зовеше.

Вихрено се понесоха македонскитѣ полкове. Въ девственитѣ планини тѣ намѣриха останалитѣ витязи отъ Македонската кървава епопея, които служеха на армията за водачи и разузнавачи. Отъ всички войводи и четници на революционната организация се образува партизански отрядъ, чиито шефъ остана пак полковникъ — Протогеровъ.

И чудеса слѣдъ чудеса се извършиха въ родния край: *Криволакъ* и *Черна*, *Градецъ* и *Богданци* и редъ още свѣти имена вписаха въ историята и окрасиха съ нови неуведаеми лаври знамето си жилавитѣ синове на *Македония*.

Но слѣдъ толкова шеметни подвизи, слѣдъ кратковременната свобода, — извоювана съ толкова човѣшки жертви и кърви, — доживѣхме да видиме позора прѣзъ септемврий 1918 г. И погрома разруши недоразрушеното прѣзъ 30 годишнитѣ кървави борби...

Слѣдъ европейската война цѣлия свѣтъ се пораздруса. Станаха прѣгрупирвания на общественитѣ сили, както въ България, така и въ всички страни. Между многобройната емиграция въ прѣделитѣ на *България* и вънъ отъ нея се извърши сжщото явление. По него врѣме сжществуваха:

I. Изпълнителниятъ комитетъ, начало съ г. Иванъ Каранджюловъ, съ печатнитѣ си органи „Народностъ“, „Nation“, „La Macé-